

Pasient- og pårørendeopplæring (PPO)

Gjelder for: Hele SiV
Dokumenttype: Retningslinje
Sist endret: 12.04.2024

1. HENSIKT

Bidra til å sikre rutiner og enhetlig praksis for pasient- og pårørendeopplæring (PPO), som ledd i kvalitet- og sikkerhetsarbeidet og for å hindre uønsket variasjon. Opplæring av pasienter og pårørende er en av spesialisthelsetjenestens fire oppgaver (1) Pasient og pårørende har rett til medvirkning og informasjon (2) Helsepersonell skal gi informasjon til den som har krav på det (3) og skal så langt det er mulig sikre at informasjonen er forstått (2)

Pasient- og pårørendeopplæring (PPO) skal bidra til:

- at pasienter og pårørende får tilpasset informasjon og opplæring (1,2,3,4,5)
- pasientsikkerhet ved å øke helsekompetanse gjennom tilpasset helsekommunikasjon og medvirkning. [Helsekompetanse](#) er evne til å forstå, vurdere og anvende helseinformasjon for å kunne treffe kunnskapsbaserte beslutninger relatert til egen helse (6,7)
- ønsket effekt og etterlevelse av behandling og redusere behovet for reinnleggelser (8,9,10)
- å sette pasient og pårørende i stand til å mestre helseutfordringer og fremme livskvalitet (8)
- likeverdige helsetjenester (9,10,11)

2. ANSVAR

- **Administrerende direktør** har ansvar for at sykehuset etterlever plikten til å gi PPO, samt ansvar for at PPO inngår i samarbeidsavtaler og samhandling om pasientforløp mellom spesialisthelsetjenesten og kommunene (6, 12, 13)
- **Fagdirektør** har ansvar for systemer og strukturer som understøtter klinikkens arbeid med PPO.
- **Klinikkledere og seksjonsledere** har ansvar for at PPO er forankret og integrert i klinikken og er inkludert i pasientforløp og ansvarlige for at ansatte har nødvendig kompetanse for å sørge for PPO
- **Lærings- og mestringscenteret** har ansvar for å veilede helsepersonell, legge til rette for at klinisk avdelinger ivaretar gruppebasert PPO og bidrar med kompetanseheving for helsepersonell
- **Helsepersonell** identifiserer pasientens og pårørendes behov for informasjon og opplæring. Tilbyr, planlegger, gjennomfører, evaluerer og dokumenterer

3. FRAMGANGSMÅTE

Pasient og pårørendeopplæring skal være tilpasset og integrert i behandlingen

- Pasient og pårørendeopplæring skal være målrettet og utføres med kunnskapsbaserte læringsaktiviteter som sikrer medvirkning og fremmer helse. (9,14,15)
- Læringsaktiviteter kan være veiledning, undervisning, rådgivning, informasjonsutveksling, samtale, ferdighetstrening, fysisk aktivitet, lek og spill, fremmes gjennom psykoedukasjon eller ved kognitiv tilnærming med mer.

- Pasient- og pårørendeopplæring kan tilbys muntlig, skriftlig, digitalt, individuelt eller i gruppe

Pasient- og pårørendeopplæring skal inngå i hele pasientforløpet

- Tilby pasientene informasjon og opplæring gjennom hele pasientforløpet (2,8) særlig ved diagnostisering, oppstart av og ved endringer av behandling, ved utskrivelse og andre overganger (16), samt når fysisk eller psykisk tilstand hos pasienten tilsier det (2,4,8,14).
- Pårørende bør involveres på et tidlig tidspunkt (17)
- Pasient- og pårørendeopplæring innebærer en prosess med planlegging, gjennomføring og evaluering, hvor et nyttig verktøy er å benytte [Didaktisk relasjonsmodell](#) (18) og sentrale spørsmål for opplæringen kan være:
  - hvem er målgruppen,
  - hva er målet for opplæringen,
  - hvilke læreforutsetninger og behov har pasienten og pårørende?
  - hvilke rammer gjelder
  - hva skal innholdet være?
  - hvilke læringsaktiviteter er hensiktsmessige å benytte?
  - hvordan skal det evalueres?
- Pasient- og pårørendeopplæring skal tilpasses individuelle forutsetninger som alder, sanse- og funksjonstap, modenhet, erfaring, kultur- og språkbakgrunn, behov og helsekompetanse (2,4,5,8,14,19). Vurdere behov for tolk (20)

PPO skal være kunnskapsbasert og forankret i teori

- Dette innebærer kunnskap basert på forskning, erfaring fra praksis og pasient- og pårørendes kunnskap, ønsker og behov (9, 14)
- Opplæringen bør være forankret i et teoretisk rammeverk (14, 15)
- Helsepersonell skal anvende helsepedagogiske prinsipper som fremmer læring, medvirkning og mestring (21)

PPO skal gis av kompetent personell

- En forutsetning for at helsepersonell kan ivareta behov for informasjon, veiledning og medvirkning fra pasienter og pårørende er at de har kunnskaper, ferdigheter og holdninger innen helsepedagogikk og kommunikasjon.
- Helsepersonell skal ha tilgang til kompetanseheving. Ved Sykehuset i Vestfold finnes det flere kurs, metoder og verktøy for kompetanseheving innen kommunikasjon, pedagogikk og medvirkning
[Kommunikasjonskompetanse hos helsepersonell ved SiV](#)

Pasient- og pårørendeopplæring skal dokumenteres i pasientens journal

etter gjeldene retningslinje for å sikre forsvarlig oppfølging av pasient og pårørende (27)

4. GENERELT

Sykehuset i Vestfold skal i forhold til [Spesialisthelsetjenesteloven](#), § 3-8, ivareta pasient- og pårørendeopplæring.

I [Utviklingsplan 2018 - 2035](#), kapittel 3.2.1, punkt 4, fremmes opplæring av pasient og pårørende som en prioritert oppgave.

[Oppdrag og bestilling 2024 for Sykehuset i Vestfold HF](#), beskriver under overordnede føringer, at opplæring av pasienter og pårørende skal underbygge god og forsvarlig pasientbehandling. Samtidig fremheves det at pårørende skal informeres og deres kunnskap og erfaring anerkjennes og benyttes i pasientbehandlingen

Gruppebasert pasient og pårørendeopplæring vil være en samarbeidsprosess der fagkunnskap og brukernes erfaringskunnskap er likeverdige bidrag.

Pasientopplæring setter fokus på pasienten som aktør og ikke passiv mottaker av informasjon eller undervisning. Pasienten er medvirkende med sin erfaring og forståelse for egen situasjon og det skal brukes arbeidsformer som stimulerer til økt selvstendighet og fokus på ressursene hos pasienten.

Pårørende inkluderes som en naturlig del av dette.

[Pårørendeveileder - fra Helsedirektoratet](#)

5. INTERNE REFERANSER

- [1.1.2.2](#) [Oppdrag og bestilling 2024 for Sykehuset i Vestfold HF](#)
- [1.2.2.1](#) [Utviklingsplan 2018 - 2035](#)
- [1.2.5.1](#) [Kommunikasjon i SiV 2020-2021](#)
- [1.7.3.3](#) [Gruppebasert pasient og pårørendeopplæring i somatiske klinikker - metode for utvikling](#)
- [1.7.3.4](#) [Gruppebasert pasient og pårørendeopplæring - Interne stimuleringsstakster.](#)
- [1.7.3.5](#) [Gruppebasert pasient og pårørendeopplæring - Interne stimuleringsmidler- skjema](#)
- [1.7.3.6](#) [Gruppebasert pasient og pårørendeopplæring - opplæringstakster ISF](#)
- [1.7.3.7](#) [Gruppebasert pasient og pårørendeopplæring - Honorering av brukere. Avtaleskjema](#)

6. EKSTERNE REFERANSER

Pasient- og pårørendeopplæring er forankret i norsk helselovgivning og sentrale Politiske føringer. Her nevnes spesielt:

- [Regional strategi for pasient og pårørendeopplæring 2013-2016, HSØ](#)
- [Regional strategi for kvalitet, pasientsikkerhet og HMS 2018-2020](#)
- [Pårørendeveileder - fra Helsedirektoratet](#)
- [Spesialisthelsetjenesteloven](#)
- [Helsepersonelloven](#)
- [Pasient- og brukerrettighetsloven](#)
- [Helse- og omsorgstjenesteloven](#)
- [Samhandlingsreformen St.meld 47](#)
- [Nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring NKLMs Standard metode.](#)
- [Kunnskapsbasert praksis](#)

1. Spesialisthelsetjenesteloven. (1999). Lov om spesialisthelsetjenesten mv. (LOV-1999-07-02-61). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1999-07-02-61>
2. Pasient- og brukerrettighetsloven. (1999). Lov om pasient- og brukerrettigheter (LOV-1999-07-02- 63) Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1999-07-02-63>
3. Helsepersonelloven. (1999) Lov om helsepersonell mv. (LOV-1999-07-02-64). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1999-07-02-64>
4. Helse- og omsorgsdepartementet. (2021). Vi – de pårørende. Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan. Hentet fra [Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan](#)
5. Forskrift om habilitering og rehabilitering. (2001). Forskrift om habilitering og rehabilitering (FOR2001-06-28-765). Lovdata. [Forskrift om habilitering og rehabilitering- Lovdata](#)
6. Helse- og omsorgsdepartementet. (2020). [Strategi for å øke helsekompetansen i befolkningen, 2019-2023](#)
7. Helse Sør-Øst RHF. (2021). Regional delstrategi for pasientsikkerhet og kvalitetsforbedring. Satsingsområder og tiltak. 2021. Hentet fra [Kvalitet og pasientsikkerhet- Helse Sør-Øst RHF](#)
8. Helse- og omsorgsdepartementet. (2019). Nasjonal helse- og sykehusplan 2020-2023. (Meld.St.7.(2020-2023) Hentet fra [Nasjonal helse- og sykehusplan 2020-2023](#)

9. "Patient experience in adult NHS services: improving the experience of care for people using adult NHS services" (NICE Clinical Guidelines, No. 138. National Clinical Guideline Centre (UK), London: Royal College of Physicians; 2012 Feb.); <https://L2W.no/tuky>
10. Helsedirektoratet. (2015). Veileder om rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator. Hentet fra [Rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator](#)
11. Meld. St. 34 (2015-2016). Verdier i pasientens helsetjeneste – Melding om prioritering. [Meld. St. 34 \(2015-2016\) - regjeringen.no](#)
12. Helse- og omsorgstjenesteloven. (2011). Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (LOV2011-06-24-30). Hentet fra [Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m - Lovdata](#)
13. Helse- og omsorgsdepartementet. (2011) Samhandlingsreformen – Lovpålagte samarbeidsavtaler mellom kommuner og regionale helseforetak/helseforetak. Nasjonal veileder. Hentet fra [Samhandlingsreformen - Lovpålagte samarbeidsavtaler mellom kommuner og regionale helseforetak. Nasjonal veileder](#)
14. Zangi, H.A., Ndosu, M., Adams, J., Andersen, L., Bode, C., Boström, C., van Eijk-Hustings, Y., Gossec, L., Korandová, J., Mendes, G., Niedermann, K., Primdahl, J., Stoffer, M., Voshaar, M., van Tubergen, A. (2015). EULAR recommendations for patient education for people with inflammatory arthritis. *Ann Rheum Dis* 2015; 74:954-962. <http://dx.doi.org/10.1136/annrheumdis-2014-206807>
15. Sundhedsstyrelsen (2012) Kvalitetssikring af patientuddannelse (Faglig rådgivning. Udgivelse 10). <https://www.sst.dk/da/Udgivelser/2012/Kvalitetssikring-af-patientuddannelse>
16. Helsedirektoratet (2019). Nasjonal handlingsplan for pasientsikkerhet og kvalitetsforbedring 2019 – 2023. Hentet fra: [Nasjonal handlingsplan for pasientsikkerhet og kvalitetsforbedring 2019- 2023](#)
17. Helsedirektoratet. (2017). Pårørendeveileder. Nasjonal veileder. Hentet fra: [Pårørendeveileder - Helsedirektoratet](#)
18. Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse (2018) Didaktisk relasjonsmodell. Hentet 27. mai fra: [Didaktisk relasjonsmodell - mestring.no](#)
19. Forskrift om barns opphold i helseinstitusjon. (2001). Forskrift om barns opphold i helseinstitusjon. (FOR-2000-12-01-1217) Lovdata. [Forskrift om barns opphold i helseinstitusjon](#)
20. Helsedirektoratet. (2011) [Tolketjeneste - Veileder om kommunikasjon via tolk for ledere og personell i helse- og omsorgstjenestene](#)
21. Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse (2019) Helsepedagogikk. Hentet fra [Helsepedagogikk - mestring.no](#)
22. Forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten. (2017) (FOR-2016-10-28- 1250) Lovdata. [Forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten](#)
23. Helsedirektoratet (2015) Pasient- og brukerrettighetsloven med kommentarer. Hentet fra [Pasient og brukerrettighetsloven - Helsedirektoratet](#)
24. Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse (2019) Håndbok i helsepedagogikk – Kunnskapsbaserte anbefalinger ved utvikling av kurs i helsepedagogikk for fagpersoner og brukerrepresentanter. Hentet fra: [Håndbok helsepedagogikk - mestring.no](#)
25. Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse (2018) Helsepedagogiske kompetanseområder. Hentet fra [Helsepedagogisk kompetanseområder - mestring.no](#)
26. Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring (2018). Sentrale begreper og teorier for fagområdet læring og mestring innen helse (Rapport 1 2018). [Sentrale begreper og teorier for fagområdet læring og mestring inne helse - mestring.no](#)
27. Pasientjournalforskriften. (2019). Forskrift om pasientjournal. (FOR-2019-03-01-168). Lovdata. [Forskrift om pasientjournal \(pasientjournalforskriften\)](#)

7. VEDLEGG